

Critical Crying

פרשת שמות תשפ"ה

1

Shemot Parashah 2

⁵ Pharaoh's daughter went down to bathe by the River and her maidens walked along the River. She saw the basket among the reeds and she sent her maidservant and she took it. ⁶ She opened it and saw him, the child, and behold! a youth was crying. She took pity on him and said, "This is one of the Hebrew boys."

2

Rashi - (Artscroll)

6. SHE OPENED IT AND (SHE) SAW HIM. - Who was it that she saw? The child. זהו פשוטו - This is its simple meaning.⁹ But its midrashic interpretation is ¹⁰ שָׁרָאָה עָמָו שְׂכִינָה - that she saw the Shechinah, the Divine Presence, with [Moses].¹⁰

2-6. notes

9. The next words of the verse, "the child," seem to render the pronoun "him" superfluous. Rashi explains that "the child" is in fact the same as "him," and that on a simple level it is not problematic for the Torah to mention a pronoun first and then state its antecedent (Mizrachi).

4

Midrash Rabbah (Artscroll)

CRYING.

The Midrash explains the cause for Moses' cries:

[Moses] - היה בוכה ואומר: שְׁמָא לֹא אֶזְכָּה וְאֶרְאֶה אֲחוֹתִי הַמִּמְחֶנֶת לִי was crying, and saying to himself, "Perhaps I will not merit to see my sister who is waiting for me."³⁶²

The Midrash presents another resolution for the verse's use of the contradictory expressions *child* and *youth*, along with another explanation for Moses' cries:

Another explanation of And behold! a youth was crying: - יָלַד הָיָה וּמִקֵּהוּ קָנָעַר He was an infant, but his behavior was like that of a youth, in that at first he did not cry.³⁶³

But the angel Gabriel came and hit Moses, in order that he would cry and [Pharaoh's daughter] would be filled with mercy over him.

SHE TOOK PITY ON HIM.

When she saw [Moses] was crying, she took pity on him.³⁶⁴

AND SAID, "THIS IS ONE OF THE HEBREW BOYS."

From where did she recognize him to be one of the Hebrew boys? שָׁרָאָה אָמְרָה: שָׂרָאָה אוֹתוֹ - R' Yose bar R' Chanina said: She knew because she saw he was circumcised.

3 באר שם

הפסוק אומר דרשני, מהיכן באה חמלה בלב בתו של פרעה הרשע ששחט ילדי ישראל, ובכלל וכל על בניה שייד לומר "ותראה", ולמה "מילדי העברים" ולא "ילד עברי", וביותר תמוה מה שמצינו בזה"ק (ח"ב - י"ב, ב') שהכונה על השכינה שרואה בצערן של ישראל, ולמה הוציאו את הפסוק מפשוטו.

5 תנ"ך (הרב)

טבעו של אדם הוא, כי כאשר בא עליו איזה נסיון או שח"ו מתרחשת עליו צרה הרינה וורדא או אפילו מתרעם, אבל אילו הירשו לו

להסתכל למעלה להתבונן בסורות הברואה ולדעת אותם, היה מוצא שאתה צרה שבאה עליו, החליפה בשמים ונתנה לו במקום צער ואסון גדול שהיה גזור עליו, וברור שאילו ידע זאת היה מקבל באהבה את הנסיון או הצרה שגורמת לו דאגה צער וסורים.

אורך ה' כי אנת בי ישוב אפך ותנחמני (ישעיה י"ב), דרש רב יוסף במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהלכו לסחורה, ישב לו קץ לאחר מהם ברגלו התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינת חבירו בים התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני, וכה"א לעושה נפלאות גדולות לבדו, אר"א אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו (גדה ל"א), ואיתא בחובות הלבבות (שער הבחינה), וכבר נאמר כי חבורה אחת מעובדי דרכים לנה אצל כותל אחד, ובא כלב והשתין על אחד מהם, נייעור וקם לרחוק עצמו מן השתן, וכשהרחיק מחבריו נפל הכותל עליהם ומתו והוא ניצל.

• משה בוכה על שמכים אותו, המכות אכן מכאיבות לו אבל הן היו לטובתו להצלחתו ולמען עתידו, והבכי שלו הוא שהציל אותו, ולכן לא בכי של צער הוא, לא דמעות של יגון הן אלה, אלא בכי ודמעות של שמחה וגילה, שמחה על כל הכאה הגורמת ומקרבת את ההצלה שלו. (תעניי החיים).

6

שמו

שמות

בקרוא

R. Birabawa

ח

שלא נשאר אלא דרך אחד לודא שתתמלא צקשמו. והיינו אם יעשה יוסף מלך מדת החסד, וגם יהיה החסד חסד של אמת, דהרי 'עולם חסד יצוק' (תהלים פ"ט), ורק עם זו הכוונה יפול מפניו כל מניעה ומעורר האמורים לעכב אותו. וחזן מחסד ומעלתו אין צדק שום דבר אחר להבטת הלחצתה. אפילו כוונה של הכרת הטוב ותשלום עבור מה שעשה לו אצלו, ואפילו כח השבועה. ויתר מכן, אפילו מעלת מלכות כיבוד אצ, שהשוא הכתוב כבוד אצ ואם לכבוד המקום (קידושין ל, ב), אין צרכה לעזור במקרה קשה כזה שמן הטבע ה' נמנעת ממנו ההלחצתה. ורק לחסד יש כח לפעול ולננות מאחר שזוהי תכלית כל הצריכה.

ומעתה גם צענינו הי' ניתן לזכר על זה הדך, פרעה פחד מאד ממושיען של ישראל שהרי אמרו לו אלטגניינו שעתיד להולד בן המושיע אותם (רש"י א' ט"ו), ומחמת כן גזר פרעה להמית כל זכר היולד, וציוס שאמרו לו אלטגניינו שאותו היום נולד מושיען ולא היו יודעים אם ממלרים אם מישרל, גזר הוא אותו היום אף על המלרים שיושלו לידיהן אל היאור. וא"כ איך יתכן שגדל משה בצית פרעה ועל צרכיו, ופרע אחר ראות פרעה שהוא לא הי' ילד רגיל, אלא צעל כשרומת מיוחדים ושוניס, וכמש"כ כאן שהי' קולו כנער, וא"כ מן החימה הוא שהרשה פרעה לגדלו צציתו. וצאמת ע"פ מהלך העצב לא הי' יכול שיתרחש כדבר הזה, וצודאי הי' ממתין את משה ולא הי' פרעה מרשה לגדלו צציתו. והדבר התאפשר רק ע"י מדת החסד של צת פרעה, שנתעוררה חמלתה העצמית על משה צרחותו שהוא צוכה, והרי אילו לא הי' הוא צוכה אלא הי' הקצ"ה מעורר את רגשו צת פרעה שתחמול היא עליו, ולא היתה צאה ההתעוררות מכח מעשי, לא הי' זה נחשצ למעשה חסד, ולא היתה עוזרת הזכות של מעשה ממין זה להצטיח הלל וגיגול משה צצית פרעה, ומחמת כן הוכרח הקצ"ה לשלוח את גצריאל להכות את משה ולעורר ע"י את רגשו צת פרעה, והיא למעשה התעוררה מעלמה לחמול עליו ולעשות עמו חסד, ומסרה נפשה עצורו צהיות ורי ציכולת פרעה להרוג אותה ע"ד עצה על גזירתו. וצו הדך התאפשרה הלל משה וגיגולו צצית העוכר עלמו.

והנה ההתעוררות הראשונה שצרכים ליטול ממקרה זה הוא, שזכור את מעלן ואח גולל החסד, ואיחא צסנהדרין (צח), מה יעשה אדם ויגלל מחצלו של משיח, יעסוק צחורה וצגמילות חסדים, עכ"ל.

מסילות בלבנם

R. Eisenberger

בכיה יהודית

ויעדיין אנו צריכין למודעי מהו דבר זה שבו נבדל בכי איש יהודי משל כל באי עולם?

עמדנו על סוד הדבר מתוך משפט קצר שנמסר בשמו של הרה"ק ר' מרדכי חיים מסלאנים זצ"ל (ממעניות הנצח פרשת שמות): בכיה יהודית רוויה תקוה, ולא בכי רווי יאוש כבכיים של גויים. בכך הכירה בבכיותו של משה שהוא מילדי העברים.

שיחות מאמר נ מוסר R. Shnelevitz (ff)

אך ראה זה פלא, שמו "משה" שנקרא בו בכל התורה, מה הוא אומר? "כי מן המים משיתהו", ומה גדולה יש בכך, ואם אמנם יש כאן שבח על בתיא בת פרעה, מה לזה ולעצם מהותו של משה?

אלא הן הן הדברים, מכח מסירות נפשה של בתיא בת פרעה, שהמרתה את פי אביה והצילה את משה על אף גזירת פרעה, ומכח גמילות החסד שגמלה עמו בגדלה אותו בהקרבה ובמסירות, קיבל משה רבינו אל תוך נפשו ובשרו את הכחות הללו, ועל ידם נתעלה והוכשר להיות גואלן ומושיען של ישראל, כי בהקרבה ובמסירות נפש ניהל את צאן יתרו בתחילה, ובהקרבה ובמסירות נפש הושיע אח"כ את ישראל, בין בעמדו לפני פרעה ובין בעלייתו למרום, וכל ארבעים שנה שהיו במדבר היו חייו רצופים בהפקרת נפשו עבור ישראל, מסירות נפש תמידית עבור כל אחד ואחד מישראל עד לאמירת: "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".

כל זאת היה טבוע בנפשו והתפתח בו מן הגרעין של מסירות נפש שהשקיעה בו בתיא בת פרעה במשותה אותו מן המים, על כן נקבע בו השם "משה" יותר מכל עשר השמות שהיו לו, כי שם זה ממצה את גדולת משה רבינו יותר מכל השמות. וזהו "שכרן" של גומלי חסדים, שהחסד שעושים עושה פירות, ומי שגמלו עמו חסד, על שם החסד הוא נקרא לעד.

מתנת הגזירה אמת והחריצות שקר חיים ר סיפון (צ)

עוסק להמליך בנו בצערים, והוא אומר "למה הרעתם לני" חדא הוא דאתמר (ישעי' מ"ג) נסתרה דרכי מה' וגו'. והיינו, כי כל זמן שהי' יעקב אבינו בצער על פרישת יוסף ממנו, הקב"ה לא הי' אלא מגלגל גלגלים להמליך יוסף ולהחיות יעקב בשלוה, אלא שמתוך שצעה עמוקה היתה הי' הצער עובר על יעקב, וזה בנה אב שלכל עלוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת, עכ"ל הרמח"ל. הרי שלומד כי היעמוקה של העצה היא החסרת שבה וההסתר של העצה הוא שראה כאילו יד אנשים באמצע ומחשבותם הרעות ומעשיהם המוטעים הם הגורמים הפועלים בעולם, אבל האמת אינו כן אלא כל הנעשה בעולם אינו כי אם מעשי ה' כי הוא הנותן לחם מקום לסעות ולפעול כפי טעותם, ואנחנו צריכים להתחכם ולגלות את החסרת הזה, להתבונן להבין ולהכיר כי הטעות במעשה האדם באה מהחכמה במעשה ה'.

Artscroll - Chumash

Ultimately, Moses' life was saved by Pharaoh's daughter, and he was raised under the dotting care of the very king who had ordered him killed to prevent the salvation of Israel. Many designs are in a man's heart, but the counsel of HASHEM — only it will prevail (Proverbs 19:21).

אמנם נכון הדבר שכל בכי קשור לצער ועגמת נפש, כדברי הזוהר הקדוש (תרומה קס"ה א): "ולית דמעה אלא מגו צערא ועציבו", מכל מקום אצל יהודי הצער מהול בתקוה, יחד עם הבכי הוא גם מתנחם ומתחזק במקוה ישראל מושיעו בעת צרה. ואילו הגויים בבכיותם רואים עולם חרב עליהם ללא תקומה, בכי של ייאוש מוחלט.

פשוט זה קשור למדרשו של מקרא: "שראתה עמו שכינה" (רש"י). דכללל הוא (פסחים ק"ז א) שאין השכינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה, אם כן מזה שראתה שהשכינה שורה עליו מוכח שאין זה בכי של עצבון וייאוש, אלא בכיה יהודית רוויה תקוה, מילדי העברים זה.

PHARAOH'S DAUGHTER BASYA WENT DOWN TO THE RIVER to bathe, and she caught sight of a box floating among the bulrushes. She sent her attendants to fetch the box, opened it and saw a baby boy crying, and she said, "This is a Hebrew boy."

How did she know this? What made her conclude that the infant Moshe was a Hebrew child? It was not his appearance. It was not the sound of his crying. It was simply the conditions of his discovery. Why was a child adrift in a box on the river? It must be that his parents were trying to save him from Pharaoh's decree of death to all male Jewish infants.

Basya's logic was excellent, and she guessed right. But it seems to have taken her a while to figure it out. As soon as she saw that the box contained a boy, she should have realized that he was Jewish. But apparently, this is not what happened. According to the Torah, she noticed that "he was crying, and she took pity on him" and only afterward did she say, "This is a Hebrew boy." What took her so long?

Rav Nissan Alpert offered a beautiful solution to this question in the context of his eulogy for his *rebbe*, Rav Moshe Feinstein. Rav Moshe was universally recognized as by far the greatest Torah scholar of his time. His knowledge was vaster than vast, his insight razor sharp and his humility, sensitivity and kindness legendary. One might have thought it would be very difficult for a young scholar to

receive a *haskamah*, a letter of approbation, for a new *sefer* from such a towering sage, but just the opposite was true. Rav Moshe gave *haskamos* readily and easily to just about anyone who asked for them. He also gave letters of recommendation and letters of endorsement for all sorts of projects with the same ease. It came to the point that people were no longer impressed by a letter from Rav Moshe, so easy were they to come by. Why did he do this? Why wasn't he more discriminating when it came to writing letters on behalf of people?

Rav Alpert explained that *chessed*, kindness, and *emes*, truth, are not really compatible concepts. Kindness flows from the heart. It is an instinctive emotional response. Truth is established by the brain. It is the product of scrutiny, investigation and logic. In a certain sense, truth is the antagonist of kindness. If we would do a thorough investigation of poor people that ask for charity we would probably reject most of them.

Indeed, when *chessed* and *emes* are mentioned together in the Torah (*Bereishis* 24:49; *Shemos* 34:6; *Yehoshua* 2:14), the word *chessed* always precedes the word *emes*. *Chessed* is quick and instinctive. *Emes* is deliberate and thorough. If *chessed* would wait for *emes*, it would never get off the ground.

A person's first reaction must be kindness. Only afterward should he set off in search for the truth. When a beggar asks for a handout, don't wait until you check out his credentials. Give him something right away. When an institution needs financial assistance, don't call for an audit to determine exactly what the problem is. When a young author comes for an approbation, give it to him! This was Rav Moshe's philosophy in life.

When Basya opened the box and saw the boy, concludes Rav Alpert, her first reaction wasn't to assess the situation, to consider who the child's parents were and why he was adrift on the river, to determine if it would be appropriate to

יש לפרש בדרך צחות, כיצד ידעה בתיה שהוא מילדי העברים, כיון שראתה כי הוא בוכה ולא שמעה אותו בוכה. יהודי אינו מילל וצורח בבכייתו הוא בוכה בני חרישי, בני ישראל האמונים על יסוד האמונה, "כי כל דעבד רחמנא לטב עבד", גם בעת צר ומצוק, אינם צורחים, אלא בוכים חרישית, וכמו דאיתא בחובת הלבבות "הפרוש צהלתו בפניו ואבלו בליבו".

14 תקבו משחת פנינים - שמות שמון

שמעתי בשם הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל שנתן הסבר נאה בדברי רש"י, כי ידוע שהתינוקות אינם בוכים רק בעבור צרכי עצמם מאחר ואין בהם דעת להבין צער הזולת ולבכות בעבורם, ואילו הנערים המתבגרים יכולים לפעמים לבכות בשביל

אחר, כגון כשהם רואים אותם בעת צרה וסכנה. והכירה בתיה שאין זה בני מחמת גר גופו, אלא בוכה בשביל צרת אחרים, ולכן אמרה 'מילדי העברים זה' הנער הבוכה, סיבת בכייתו היא על ילדי העברים שכבר הושלכו אל המים, שהוא דואג בעבורם.

15 קנג ימין שמות יעקב

ויכול להיות שבגלל זה מביא הילקוט שמעוני מדרש אכביר שלומד שהנער שבכה ה' אהרן. הפירוש הזה נזכר גם בחזקוני ובתוס' השלם. וכנראה שלימד זה בנוי לא רק על שינוי השו"ן מילד לנער אלא גם, כדברי הט"ז פה, על יתור המלה נער דהלא אפשר ה' לכתוב ותראהו את הילד והנה בכה. בעל הטורים מוסיף פה "נער בכה בגי' זה אהרן הכהן" (ביתור א').

ואפשר עוד לומר ע"פ דרוש שהקשר בין האחים הנאמנים זה לזה ("וראך ושמח בלבך") מתחיל פה וגם סימן הגאולה שמתחילה עכשיו. דמאז שיהודי אחד בוכה על צרת השני מתחילה הגאולה. כמו שמוצאים אצל אסתר "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי" (אסתר ד: טז). דנראה שהמלה עלי מיותרת היא דהלא היא הלכה בשליחות כל העם וגם הם היו מאוד מעונינים בהצלחתה. אלא שהיא הוסיפה "עלי" כי ברגע זה אני נמצאת בסכנה מידית ואם תתשפו בצרתי ותתפללו שאנצל אז תבוא הגאולה בזכות שהיהודים קשורים זה בזה. כמו כן פה. ברגע שאהרן בוכה על הצרה שנמצא בה אחיו משה,

16 קה אהרן פרשת שמות R. Scheinerman משה

וב'הדר זקנים' מבעלי התוס' והאברכנאל מבארים, שכיון שראתה שאהרן שהוא עברי עומד לצידו ובוכה, הבינה שהילד שבתיבה גם הוא מנערי העברים, וזוהי הסיבה שהוא בוכה מחמת שחם עליו.

ושמעתי ביאור, שיתכן שאכן לא הבחינה באהרן שהוא מנערי העברים, אך כיון שראתה את עוצם בכיו על משהו אחר, הבינה שרגשי חמלה כאלו יש רק אצל העברים, ולכן הבינה שאהרן הוא עברי וממילא גם משה.

rescue him. Her first reaction was kindness. "He was crying, and she took pity on him." Before she gave any thought to the situation, her kind heart went out to the crying child. Only afterward did she stop to consider the situation, and she came to the correct conclusion that "this is a Hebrew boy."

21 חתם סופר על התורה

Perhaps another clue to her ability to discriminate between a Jewish and Egyptian child lies in the *pasuk* itself. Pharaoh's daughter was overcome with pity for a totally unknown waif. Having come to grips with a sudden surge of emotion, she realized that such sentiments would only be possible for a child descending from a humanitarian, kindly Jewish background. She surely would have not reacted in this manner towards an Egyptian waif descending from a cruel, emotionless environment. As the Talmud (*Shabbos 151b*) states, "He who is merciful (to others) will in turn be shown compassion." Pharaoh's daughter concluded, "If I felt compassion for a totally unknown child, he must emanate from a compassionate Jewish home" (*Chasam Sofer 7a* לד"ה ותחמול).

23

כו דעת פרשת שמות 37 (25) שרגא

גבו נבנים הבתים הללו, לכן הוא מפרש שבזכות יראת השמים שלחן חן קנו לעצמם שם טוב, ועל גבי זה בנה להם ה' בתי כהונה ובתי מלכות.

הענישה את המומל עליו זוכה לחיי עוה"ב

ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמול עליו (ב. ה.)

בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ח) תניא: "וראתה נער בוכה ושלחה ידה והחזיקה בו ונתרפאה ואמרה: הנער הזה צדיק הוא, וקיימתו לחיים. וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ולפיכך זכתה בת פרעה לידבק תחת כנפי השכינה ונקראה בתו של מקום". ובילקוט שמעוני הגירסא: "לפיכך זכתה לחיי העולם הבא", ומפרש הרד"ל (בפירושו על פס"א) שזכתה להיכנס בחייה לגן עדן, כדאיתא במסכת דרך ארץ זוטא (פ"א).

ויש להבין מדוע זכתה בתיה לחיי עולם הבא ולהיכנס לגן עדן בעודה בחיים ולהסתופף תחת כנפי השכינה, על כך שהצילה את משה.

והלוא היא ראתה נסים ונפלאות גדולות עד למאד בצורה ברורה ובחוש ממש: מצד אחד הנערות שקטרגו על פעולת ההצלה נהרגו במקום, ומצד שני, היא עצמה נתרפאה. וכל אחד ואחד, אפילו עיוור וסומא היה יכול לראות בחרש כי לא דבר ייק הוא. ובכל זאת, כיוון שהכירה בזה ועשתה מה שצריך לעשות, היא זכתה בזכויות גדולות להיכנס תחת כנפי השכינה וזכתה לחיי העולם הבא.

הרי לנו שגם אחרי שמסובבים בנסים ונפלאות, יש מקום לסגור את העיניים ולאטום את האוזניים. לא לראות ולא לשמוע שום דבר, לא להתפעל ולא להפיק את הלקחים המתאימים. ומי הוא זה שרואה ושומע ומתבונן ומפיק את הלקחים לעצמו - רק זה שיש בליבו יראת שמים.

מפני שבתיה בן התבונה במה שראתה, היא זכתה לחיי העולם הבא ולהיכנס תחת כנפי השכינה, מכוח יראת השמים שפיעמה בקרבה.

ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה (ב. ז). הנה לא כתוב כאן בפ"י מה היה חמלתה רק שאמרה מילדי העברים זה, וגם יש להבין מה ראתה אחרת שתאמר תיכף לבת פרעה שתלך לקרוא לה אשה מינקת מן העבריות,

אך נוכל לומר שאחות משה מרים הנביאה הבינה תיכף שבת פרעה חמלה עליו כי הנה איתא בגמרא (יבמות עט.) שישראל הם רחמנים ביישנים גומלי חסדים והנה מי שהוא דבוק באמת במדה טובה כל מי שרואה פניו נתקשר ג"כ בזאת המדה, ומשה שהיה מדתו באמת מדת רחמנות על ישראל ע"י תיכף כשראתה אותו בת פרעה נתעורר בקרבה וזכתה למדת רחמנות.

ועי"ן ותחמול עליו ואמרה מילדי העברים זה פ"י מזה שאני רואה שנתעורר אצלי מדת רחמנות וחמלה זה נובע מילדי העברים ועי"ן שראיתי פניו נתעורר בי מדת

חמלה ורחמנות, וכששמעה אחותו הדברים האלה היוצאים מפיה שזכתה למדת רחמנות ע"י אמרה האלך וקראתי לך אשה מנקת מן העבריות, והנה תיכף זכתה בת פרעה למדרגת גבוהות א' שראתה עמו שכינה וגם זכתה לנבואה שאמרה מילדי העברים זה פ"י שהילד הזה הוא יהיה ממשיך ומוליד לעברים שיזכו לומר זה אלי ואנוהו. (נ"ו)

22

ב א ר ש מ ת

ברם, ביאור הדבר הוא כי בת פרעה זכתה להתעורר ע"י שהרגישה קדושת משה, וכמ"ש (סוטה י"ב. ב.) שראתה עמו שכינה, וכבר כתבו המפרשים שאין הכונה כפשוטו שזכתה למדרגת נעלית כזו, כי הפיזר תוכה ברגע אחד לגילוי שכינה אלא הרגישה קדושה ותרצה, וממילא נדבק בה רגש הרחמנות שהוא אחד מסמיניהם של ישראל (יבמות ע"ט. א') ולכן "ותחמול עליו", וביותר שהכירה שסיבת בכייתו היא בגלל ילדי העברים שהושלכו לאור, והוא שנאמר: מילדי העברים זה. וכמ"ש (סוטה שם) שאמר משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם, ופירשי' שביטלו מצרים את גוירותם.

וכעת נבין שמה שאמרו (שם) שירדה לרחוץ מגולוי בית אביה. היינו שאף שירדה לרחוץ בפועל כדמשמע פשוטו של מקרא, אך כשנתעוררה לרחם עליו נדבק בה ניצוץ מישראל וירדה לרחוץ מגולוי בית אביה, וראיתך מזה שנעוררת מרחם בידה (סוטה שם) ואילו היה בדעתה לרחוץ מיד מגולוי אביה, למא לא סיפרה להן כדי שלא יחמו בידה, אלא מוכח שירדה לרחוץ כפשוטו, אמנם כשראתה את הילד בוכה נכנס בה ענין החמלה וביקשה לרחוץ מגולוי בית אביה.

וזה שנאמר "ותראהו" כי הכל נבע מהראיה שהרגישה גודל קדושתו, ולכן אמרו (בוה"ק) שהכונה על השכינה המצטערת עם ישראל, לפי שבזה היתה תלויה קדושת מושיען של ישראל, וממלא נכללו כל ישראל בגדר זה, וכן אמרו (בוה"ק שם) הו"ד (ירמיה ל"א, י"ד) קול ברמה נשמע בכי תמרורים רחל מבכה על בניה, כי בבכייתו על ילדי ישראל נתעוררה בכיית רחל אמנו, וזה שהכתוב אומר "את הילד - והנה נער" שהכירה שבכייתו אינה בכייה פשוטה של ילד אלא בכייה עם מטרה מכוונת.

A

בתיב. "ותפתח ותראהו", פי' רש"י שראתה עמו שכינה, ופירשו המפ' כי הכונה הוא עפ"י מה שאמרו במס' שבת קד. שדרשו הינוקא הא' ב', ואמרו אבגדהו, אלף בינה גומל דלים, ה"ו שמו של הקב"ה, ולכן דרשו כאן כאלו כתיב ותרא ה"ו, והיינו השכינה הקדושה. ויש לעיין האידך בה פירעה שהיתה גוי', וכמה לראות השכינה הקדושה, ומה הכונה בזה שראתה השכינה.

התפארת שלמה מציא מה שאיתא בכתר שם טוב שהרמז"ן כתב לבנו, כי הנחמיה לדעת אם אדם לומד תורה לשמה הוא, לראות אם ע"י למודו בל ילדי יראה שמים, כי הלומד תורה לשמה השכינה מנ"ו אמו, וע"י השכינה הק' שנתגלה עליו, נופל על אדם הלומד יראה גדולה, כמו שאיתא בספספ"ק שיראה היא אמותיו ראי', שיראה היא חולא מראית השכינה, כמו שאומרים בהגדה של פסח ובמורה גדול זה גלוי שכינה, שכונת המגיד הוא שאם נפל על בני ישראל מורא גדול, אז זה הוכחה שה' כאן גלוי שכינה. וזה הכונה בזה שאומרים ביהי רצון שיבנה בית המקדש וכו' ומן חלקנו בתורתך ויש נעבדך ביראה, "ושם" קאי על הציט

B

המקדש מקום התגלות השכינה, כי ע"י הרא' שזכה האדם צהיותו צצית המקדש נופל עליו פחד ויראה, אבל ושם קאי ג"כ על ומן חלקנו בתורתך, כי צלימוד התורה זוכה להד' אמות ששם שורה השכינה, וממילא בל ילדי יראה כד' הרמז"ן. וזוהי פי' התפארת שלמה הפסוק, ותפתח ותראהו, ותראהו מל' יראה, שבעת שפתחה המיצה בזה עלי' יראה גדולה, וזה כונת רש"י הק' לפרש מאיפה בל עלי' יראה כזו, ע"כ ממה שראתה עמו שכינה.

ענין זה שחורה מציאה לילי יראה, המכוון הוא כי לימוד התורה תכליתה הוא להציא את האדם לילי יראה. איתא בציאורי הגר"א לאגדות הש"ס, (בציאורי המשנה רש"י ב"ק), כי יש צעזעות השם ד' עניינים, עשיית מצוות עשה, שמירת לא תעשה, לימוד התורה, ואלו ג' הם חלק התורה, והרביעית הוא קבלת עומ"ש, והיא צת יחדה, בואת יבוא אהרן אל הקודש, והיא התכלית. וציאורים של ר"א בנו של הגר"א ז"ע, מציא כי קבלת עומ"ש הוא יראה, (והכונה היא ליראה עילאה, יראה בעלמא, מזה התגלות מלכותו יתברך, נופל עליו יראה). והיא תכלית כל עשיית המצוות ולימוד

C

התורה, ע"י צדצרי הגר"א שם. וזוהי מוצנים צדצרי הרמז"ן כי אם ע"י לימוד התורה בל ילדי יראה, זה סימן שבל לתכלית ושלמות הלימוד, וממילא זה סימן שלימודו הוא כראוי, ולומד תורה לשמה.

עוד מציא שם צגר"א בתוך דצרי'ו, כי נגד ד' חלקים אלו יש ד' מיני הסחירות, והם הד' מלכויות, ומציא מזה כי עיקר עבודת האדם בגלות הרביעית, הוא צנקודה של קבלת עול מלכות שמים. ומציא שם הפסוק צפרשת יתרו (שמות י"ב כ"א), שכתוב ד' דרגות "אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי צנע", אנשי חיל הוא נגד קיום מצ"ע, ויראי חלקים הם שומרי ל"ת ע"י הגבורה להיות כוצב את יצרו ע"י היראה, אנשי אמת הם לומדי תורה, אין אמת אלא תורה, ושנאי צנע הוא נגד קבלת עומ"ש, כי קבלת עומ"ש מציא האדם לילי אמונה וצטחון, וע"י אמונה וצטחון אין לו תאות ממון. נמצא כי עבודת הגלות הזה הוא שנאי צנע, כי בגלות הרביעית צריכים להתגבר צקבלת עול מלכות שמים, ועל ידה יהי לאדם יראה ואמונה וצטחון בהשי"ת. ויש להוסיף כי איתא כי א' ב', הוא ר"ת א'מונה צ'טחון, כי הוא שורש הכל, אל"ף צ"ת עולה צגימטריא שנאי צנע, להורות על הנ"ל.

B

יותר מכן, רחב ניצלה לא רק בגוף אלא גם ברוח, וזכתה להתעלות לדרגות גבוהות מאד, דהנה באותה שעה שהטמינה אותם היתה בדרגא שפילה מאד, שהיתה זונה זה ארבעים שנה (ע"י זבחים קטז:) והיתה פרוצה ביותר (ע"י תענית ה:), ומפני שעמדה והתבוננה בדרכי ה' והכירה את האמת הצילה לא רק את עצמה אלא גם את בני משפחתה, וגם זכתה להתרומם ולהתעלות עד שהיתה ראויה להיות אשת יהושע ולהוליד ח' נביאים, ולחד תנא אף חולדה הנביאה מיוצאי חלציה היתה (מגילה י"ד ע"ב).

ר' ארי' ו' יני' (ס')

Ramban (Antscroll)

25

AND SHE SAID, "THIS IS ONE OF THE HEBREW BOYS." - ותאמר מילדי העברים זה
[How did Pharaoh's daughter know that the baby she had found was a Hebrew boy?]
She contemplated the incident as it was, and came to this conclusion, - כי אמרה לבעבור הציל אותו, או שלא יראו במוות הילד, שמוהו שם
* for she said to herself that it was surely in order to save him, or at least in order that they should not see the child's death, that [his parents] had placed him there. - ואיש מצרי לקח ועשה כן
And why would an Egyptian do such a thing? Therefore, she concluded, the child must be a Hebrew.

26

שיחות מאמר בה מדרכי קפמ

מזה רואים כמה גדול כוחה של התבוננות, כמה גדול החשיבות במה שהאדם מתבונן בדרכי ה' ומשים אל לבו כל מה שהוא רואה ושומע, שמחמת התבוננותה זכתה להוליד ח' נביאים, משום דהנה ענין שם "נביא" הוא מהשורש נ"ב שהוא לשון דיבור, שהנביא רואה מחזה או שומע דבר ה' ולפי גודל מדרגתו משיג את האמת שבחזיון או בשמועה, וההשגה מתבררת ומתבהרת אצלו כל כך עד שבכוהו להוציא בניי שפתיו דבר ה' ברור ואמת, והקב"ה מודד לכל אדם מדה כנגד מדה, וע"כ מכיון שרחב התבוננה בבירור דרכי ה', לכן זכתה להוציא נביאים הרואים ומשיגים דבר ה' ברור - מדה כנגד מדה.

D

וההתבוננות נבעה מחיפוש האמת של יתרו כמובא ברש"י (שמות י"ח י"א) "עתה ידעתי - מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר, מכל האלקים - מלמד שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבעולם שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה", שהיה קשה לרש"י מהיכן ידע יתרו שהקב"ה יותר גדול מכל האלקים?

[27] INTERVIEWER: What do you consider to be the main difference between a wise person and a fool?

RABBI CHAYIM MORDECHAI KATZ: "The wise person learns from everything that occurs to him. He tries to gain understanding from each occurrence. Even if he does not merit to gain a total understanding, the attempt to gain a deeper grasp

of the matter in itself expands his mental scope. But a fool's eyes are focused on distant horizons. He does not pay attention to what is happening right in front of his eyes. He misses out on many spiritual lessons. The wise person learns from the daily events that he sees and hears. His heart feels what is happening around him, and he constantly learns from everything.

"With this we can understand why Moshe told the people to stand a moment and reflect on the salvation the Almighty would bring about by splitting the Red Sea. He emphasized the importance of reflecting on what was happening. Without stopping a moment to reflect, one can miss the hand of the Almighty in the most miraculous of occurrences.

"By developing your spirituality and cleaving to the Almighty's Torah, you will develop a profound spiritual outlook in all that occurs in your life. This will help you to lift yourself up from one level to the next."

32

ואל יחשוב האדם שרק אנשי מעשה ובעלי מדרגה מסוגלים בענין זה של התבוננות והתעוררות בדרכי ה', או שרק החשובים והספונים בעם מחויבים להתעמק בכל המתרחש לראות בעיני השכל ובהכרה בהירה מה ה' שואל מהם בזה, אלא כל אחד ואחד חייב בזה, כמו שאנו אומרים בתפלה שכן חובת כל היצורים, משמע כל נברא, חייב להודות ולהלל לשבח ולפאר וכו' על כל דברי שירות ותשבחות דוד, דהיינו שכל נברא מחויב להודות ולשבח יותר משירות ותשבחות של דוד המלך ע"ה.

והנה יש להבין מה הביאור שכל נברא יהלל וישבח יותר מדוד המלך?

אלא שכל אדם אם ישם לבו ויתבונן בכל דבר שרואה בעולם אז כפי מדרגתו הפרטית חייב לומר יותר שירות ותשבחות מדוד המע"ה, וכמובן שלא יגיעו שבחי להיות ספר תהלים, אבל לפי דרגתו הוא מחויב להודות ולשבח יותר מדוד המלך ע"ה. אף ששייכים דברי תהלים לכל העולם מ"מ לא מוציאים לפועל את ההרגשות של הכרה כמו מה שהיינו אומרים אילו כל אחד מאתנו היה יכול להגיד בעצמו אילו זכה להתבונן.

והנה הכתוב מעיד (משלי כ, כז) "נר ה' נשמת אדם", שכל אדם יש לו נר דלוק בנשמתו, ואפילו אם האדם ח"ו במדרגה פחותה ביותר כמנ שהיתה רחב מ"מ אל יתיאש כלל, רק יתבונן וישם אל לבו כל מה שרואה ועי"ז יתעורר מתרדמו העמוקה, ונר נשמתו יגדל לשלחבת גדולה, ויצא משיט היזון ומביא עמיקתא יזכה לעלות מעלה מעלה עד שיזכה לראות ולהכיר את האמת לאמיתו, ובזכות ההתבוננות יזכה לענינים גבוהים ורמים. כמו רחב שהצליחה לשנות את עצמה לגמרי, שזכתה לעליי מעפר ממש עד לשמי שמים, עד לגדלות שאין לנו השגה בה כלל, ואי"כ אין לשום אדם להתיאש משום שבכחו ובבכירתו לשנות ולעלות.

הארת דרך התלמוד
ס' ו' א' 180

33

מבטא של תורה הוא — כל הבריאה צריכה לשמש ראוי עבור האדם, להראות לו נגעי נפשו או מיעוט שלמותו — כדי שיוכל להתעלות ולתקן את הזקוק לתיקון.

ולעומת זאת מצינו שבהתחלה האדם מלהשים לב להתבונן ולראות דבר ה' הרי הוא גורם שירד למדרגה פחותה ביותר, שהרי פרעה מלך מצרים היו לו בהמות וחיות טרף לשמור כל הכניסות לפלטרין שלו, וגם העמיד ס' אלף גבורים שומרים סביב לו עד שלא היתה שום אפשרות ליכנס אליו בלי רשותו, והנה פלא! מרע"ה ואהרן הכהן בכל עת שרצו באו לפרעה ולא היה ביד השומרים לעכבם, ותחת שהבהמות והחיות יעכבו אותן מליכנס, אדרבה כיבדו אותם והכניסו אותם אל פרעה, כמבואר במדרשי חז"ל (עי' ילקוט שמעוני ס"פ שמות).

ופרעה ראה כל זאת ולא התפעל כלל, ועל אף שבטבע האדם להתפעל מדבר שהוא למעלה מהשכל, ויותר מכן את כל האמצעים הללו עשה כדי לשמרו ואעפ"כ הנה יש כאן שני אנשים שנכנסים בכל עת על אף השמירה ההדוקה הזאת, לכאורה היה צריך לפחד ולהכנע להם כי אולי יהרגוהו, בכל אופן פרעה החזיק ברשעתו ופצה פיו בעזות מצח לאמור להם (שמות ה' ב') "מי ה' אשר אשמע בקולו".

את הסיבה לקרירותו והתעלמותו מכל זה מבארת לנו התורה דהוא משום "ולא שת לבו גם לזאת" (שמות ז' כ"ג) - שמפני שלא שת לבו

להתבונן כמה שראה, נסים גלויים ונפלאות גדולות אין מספר, לכן אזניו הכבד ועיניו השע ונשאר בלב אטום וערל ונעשה ממש כעור שלא ראה את אור האמת, כי בלי שיתבונן האדם לאשר לפניו לא יתפעל ולא יתעורר כלל ויתעוררו עיני שכלו עד שיסלף גם דברים המצודקים.

28

אלא ביאור הדבר דהנה כתיב (שמות ט' כ"א) "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים, ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו בשדה", והנה יש להבין לכאורה היה צריך להיות כתוב "ואשר לא ירא את דבר ה'" שיהיה דבר והיפוכו עם "הירא את דבר ה'", ואמאי כתיב ואשר לא שם לבו?

אכן יראת שמים הינה מציאות, מציאות של בורא עולם, מציאות שכל מה שיאמר משה רבינו יתקיים, והדרך היחידה להתעלם ממצאות זו הינה "לא שם לבו", כי להכחיש לא שייך, ושייך רק להתעלם מזה, כלומר לא להתבונן בזה, וחסרון בהתבוננות ושימת הלב, גורם שיהנוגו כעורים המגששים באפילה שנופלים באחת הבורות הפזורות בדרך, וכך היה במצרים לאשר לא שת לבו אל דבר ה' שהפסידו כל אשר להם.

29

לפעול עם ההתבוננות

והנה אע"פ שטבע האדם להתנהג ולהמשיך בדרכו לאשר רגלינו מוליכות אותו בלי לעמוד ולהפסיק וליתן ריוח בין פרשה לפרשה להתבונן במה שקרהו, וההרגל הוא שאפילו אם רואה דבר פלא או שומע דבר חידוש ביותר והוא מתרגש מאד מזה לשעה, הרי בעבור זמן קט גוברת השכחה ונשאר מעורטל מכל רושם של התפעלות, מ"מ העבודה שלנו היא לעמוד ולהתבונן ולהתעורר מכל מה שרואים, ולהתגבר על טבע תרדמת האדם, ועי"ז נוכל לראות ולהכיר את דרכי ה' והנהגתו והשגחתו על ברייתו, ואסור לו לאדם להיות בתרדמת השכל עד שכל הרפתקאי עדור עליה עוברים עליו בלי שמץ התעוררות.

38

וידועים דברי הרמב"ן (עי' בקדושת לוי שהביאו, ומקורו באמונה ובטחון להרמב"ן עמ' תי"ט בהוצאת שאוועל עי"ש) על הפסוק (שיה"ש ב' ז') "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ", שכשמגיע לאדם התעוררות צריך לשים להתעוררות בתוך חפץ, עד שתחפץ, ולהוציא לפועל דבר טוב מהתעוררותו, שאחרת כל ההתעוררות תלך ח"ו לאיבוד.

המעשה הטוב של החסד המושלם היה בזמן שכולם מצויים בסכנה, הנה היא הולכת להציל ילד שנשלח לים. היא כמוהו לא ידעה שמדובר במשה רבינו - אין זה משנה לה כלל מי הוא הילד, היא הולכת להציל ילד שאמו השאירה אותו הרחק ממנה ועוד מעט לא יוכל להחזיק מעמד בים המטלטל את התיבה אנה ואנה. ואז - "ותשלח את אמתה ותקחה ותפתח ותראהו את הילד", ראתה את השכינה וקיבלה את אור האמת, ובעבור זה זיכה אותה הבורא לקרוא לו בשם שנשאר עמו לעד.

* **בזוהר הקדוש** נאמר, בעולם העליון נותנים לבתיה בת פרעה לראות את משה רבינו בכל יום. דבר זה מלמדנו **שכל אדם הרוצה לזכות לראות את השכינה או הארה של השכינה, אם יעשה דבר בשלמות וללא נגיעות, ללא פרסום, באהבה ובשלמות, יזכה לכך.**

בת פרעה לא חשבה על גן עדן, לא חשבה שהנער הזה הוא-הוא גואלם של ישראל ודאי שלא חשבה שהשכינה עמו. בסך הכל ריחמה - רחמנות של אם.

היא פחדה שיהרגו אותו בגלל הציווי של אביה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", ודווקא היא - בת פרעה, בתו של גוזר הגזירה האכזרית מאין כמוה, אצלה מתעוררת נקודה טובה שנמצאת בכל מי שעתיד להתגיייר. היא עוברת בגלוי על מצוות המלך, אביה, וממרה את פיו!

במדרש נאמר: "אמרו לה: אבא שלך פרעה גוזר. ואת הראשונה שצריכה לקיים את הגזירה, ואת עוברת על גזירת אביך? בא מלאך והרגן..."

בת פרעה לא רק שמצילה את הילד אלא אף לוקחת אותו לביתה בארמון, מקום ממנו יצאה הגזירה ולא עוד אלא שמגדלת אותו ומביאה לו מניקת כדי שיינק חלב של אם יהודיה וכל זה נעשה בבית המלך.

אילו בת פרעה הייתה עושה "חשבון" וכי בת מלך צריכה לקחת ילד המושלך ליאור ולגדל אותו בביתה יש מספיק עבדים ושפחות שיכולים לעשות המלאכה בשבילה, אבל בת פרעה לוקחת את היוזמה והאחריות: "ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה והינקוה לי ואני אתן את

שכרך" (שמות ב, ט).

39 **דבר זה מלמדנו מוסר עצום על דרכי ההשגחה, עד כמה צריך ואף חייב האדם לבדוק עצמו, כיצד עושים מצווה, מהי שלמות במצווה אף עוקפים את כל הנגיעות הנלוות אליה. מכאן גם נלמד על השכר העצום אשר זוכים לו.**

רואים אנו כיצד כל הגזירות והמכשולים שעמדו בדרך נעלמו כלא היו! להקב"ה דרכים משלו להסיר את כל המפריעים והמקטרגים ומכאן המסקנה המתבקשת - אין הדבר תלוי אלא בנו!

~ **בת פרעה מלמדת אותנו כיצד נגישים למצווה, ואולי יותר מכל מהי הדרך היכולה להוביל את האדם לראות גילוי שכינה.**

* **כך זוכים לגילוי שכינה וזכותה של מצווה אחת יכולה להאיר את עולמו של האדם. מצווה אחת! רק מצווה אחת! הפלא ופלא!**

מרדכי

שמות

ברכת

לד 40

5 כ"ב/ה' (823)

את מדת אחריותו של אדם, יש לבדוק על פי דאגתו ל"קטנות".

* **אמנם, קשה מאד להגיע לתגליות או להמצאות מדעיות, אך שבעתיים קשה לשים לב, להבין, לחזור ולרדת לעמקן של קטנות. אחריות גדולה היא, וגדלות נחוצה היא להנהיג את הכלל. כושר עצום נדרש לכך. אך אחריות גדולה שבעתיים היא, וגדלות חיונית היא, לא להזניח ולהקשיב לשוועת הפרט. כושר כביר נדרש לכך.**

מושלם הוא האיש וראוי הוא למשימתו, משימת הגדלות, אם ימקד בקרבו את שני הראשים גם יחד. גם רגישותו לכלל, וגם תשומת לבו לפרט, גם כושרו המנהיגותי, גם רגישותו האנושית, כי "אין הקב"ה נותן גדולה לאדם, עד שבודקו בדבר קטן..." הקב"ה משתבח בכך, כי תוך כדי היותן רבונו של עולם, בורא הכל, יוצר הכל ומקיים הכל -

- "צעקת חדל תקשיב ותושיע".

"והנה נער בוכה..."

"כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם..."

כאשר אדם זוכה - כל מה וכל מי שנקלע לו בדרכו - הוא היכי תימצא להתלמדות. התנא אומר "רש פ"ד דלכות" "איזהו חכם הלומד מכל אדם". הסבא מקלם (מכנה ומסר ח"ב מאמר ק"ג) מבאר: "כל אדם שיש לו חוש באיזה דבר, ירגיש מאד כשיראה דבר מה מזה הענין. למשל: חייט שרואה אדם - יביט תיכף על בגדיו". כיון שהוא חייט, הרי מוקד ההתעניינות שלו - בגדים. הוא מסתכל על צורת התפירה. שאר דברים אינו רואה, כיון שאינו מתעניין בהם כלל. "סנדלר - על מנעליו של פלוני, תופר כובעים - על כובעו של פלוני, וכן סוחר במסחרו ירגיש מאד בדיבור או המעשה שצא לו ממנו תועלת למסחרו. משא"כ איש אחר לא ישמע ולא יראה הנ"ל, כי לבו אין מסור לבקש ולחקור דברים מזה, כי אין לו חפץ בהם". נגר המבקר בביתו של אדם, אם ישאלוהו על בגדי בעה"ב, על נעליו, על משקפיו - יאמר שלא הבחין בהם כלל, כיון שהם אינם כלל בשטח התעניינותו.

ולכן בעבודת ה' יתברך, מי שיש בו רצון אלקים, למשל לשמור את הדברים הפשוטים המבוארים בשו"ע - יתלמד מזולתו כשרואה אותם אצלו". אדם המדקדק במצוות, כאשר פוגש באדם אחר, מתעניין הוא בדקדוק המצוות של פלוני, וכאשר יראה דקדוק חדש במצוה מסוימת, שלא ידע עליו,

יתלמד ממנו. "משא"כ בדברים שלא הורגל בהם - לא ירגיש במעשה זולתו, כמו אהבת הבריות, גמ"ח במעשה ודבור, נושא בעול עם חבריו, למנוע הזיק מרבים בהתחכמות - כל זה, אם הוא אין לו הרגש באלה, לא יבין להתלמד מזולתו".

יש לו שטח התעניינות רוחני אחד, ובו מרוכזות כל מחשבותיו. שאר השטחים הרוחניים, כיון שאינם מעניינים אותו ואינו מתעניין בהם כלל, אינו מרגיש בהם ואינו חש בהם כלל. "א"כ הלומד מכל אדם - הריהו סוחר גדול! מסחרו * - כפ"ל מְשָׁלָה! ע"כ יבין להתלמד מזולתו ולכן נקרא חכם".

לומד הסבא מקלם זת"ע ש"חכם" פירושו - אדם שאינו מצומצם. רחב אופקים; כל חלקי החכמה מעניינים אותו! אין דבר בעולם שאינו יכול להתלמד ממנו ואין אדם בעולם שאינו מסוגל להתלמד ממנו. מסיים הסבא מקלם זת"ע "זה כוונת התנא הלומד מכל אדם - גם מחכמים גם משוטים, גם מְדַיָּקִים גם מרשעים".

כל אדם הנקלע לו בדרכו משמש הוא לו מקור להתלמדות, ואף הפשוט שבפשוטים, כשרואה מעלה - מתלמד ממנה. כשרואה מדה רעה - מתלמד, עד היכן עלולה מדה רעה להוריד את האדם, ואז מחפש הוא אצל עצמו היכן יכול הוא לגדור עצמו ולחזק, כדי לא להגיע למה שפלוני הגיע. "חז"ל לימדו אותנו שאפילו מבעלי חיים יכולים אנו להתלמד, כפי שאמרו חז"ל שיוצין פ: שאלו לא ניתנה תורה היינו למדים צניעות מחתול, גול מנמלה, עריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול, ועל זה נא' (אין לה) מלפני מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמו".

36 **"חכם"** הוא, ששטחי ההתעניינות הרוחניים שלו הם בלתי מוגבלים. הוא מתלמד חכמה, מידות טובות, יראת שמים והנהגה ישרה מכל הברואה - מרומם, מצומח, מחי, וממְדַבֵּר - יהיה מי שיהיה. כאשר רואה מעשה טוב נזקק חכמה - מתלמד ממנו. כאשר רואה מעשה רע, מדה רעה או דבר נכונות - מתעורר לחפש בעצמו, האם אין בו שמץ מכל אלה ויגדור עצמו. מבט ה מעמיד את האדם בעולם חדש. עולם עשיר ברוחניות, אשר כל דבר משמש למלמד לאדם והאדם נעשה מתלמד ממנו. זהו מבט שמגביר השאיפות, מרחיב שטחי ההתעניינות הרוחנית ועושה את האדם למאורש. מאחד - הוא מתלמד מכמה, משני - חסד, משלישי הנהגה ישרה ומרביעי - לגדור עצמו בדברים שפלוני נגוע בהם.

דניאל

שמות

אור

37

5 כ"ב/ה' (823)

* **מכאן אנו יכולים ללמוד על העוצמה האדירה שיש בקיום מצווה ללא נגיעות. בת פרעה ניגשה לעשות מעשה חסד - להציל ילד יהודי, שהשכינה צמח. ומעבר להצלה זו ולחסד זה לא הייתה לה שום מטרה אחרת ולא שום נגיעה, כי אם הייתה לה נגיעה והייתה עושה חשבון - לא הייתה כולה לראות את השכינה.**

אדם הרואה לשוב לה', הרי הוא זקוק לרחמי השמים, הרי כל התשובה הוא

רק ממה שהקצ"ה מקרבנו, כי יד ימינו פשוטה לקבל צדיקים, והקצ"ה רואה בתשובה, אבל אומר הארץ נבי (בסוף ס"ג משפחותיו) דזה רק באדם שמכירים אותו, שח"ו לא אצל את המראה היהודי שלו, אבל כאשר אדם פוגם רח"ל בעניי קדושה או אובד, ה' ירחם עלינו ועל עמו ישראל, את הכלל שלו. ולכן מצינו בחז"ל שהפליגו כ"כ על הקושי לעשות תשובה, כי אין לו הקירוב כי חסר לו הכלל, והוא כמו ש' האלשי"ך הקדוש בשיר השירים עה"פ הראיני את מראיך השמעני את קולך, כי קודם לריבים לתקן את המראה ואח"כ שומעים את הקול, והאדם נריך ענה איך לעשות זה להחזיר הכלל שאבד, ה' ירחם עלינו.

42

ואומר הארץ נבי כי כאן מגלה לנו הפסוק הענה לזה, כי ע"י דמעות מעורר למעלה "ותחמל עלינו" מעורר חמלה גדולה ויחירה, והנה נער צבה גורם ותחמל עלינו, וע"י הדמעות שוב מכירים אותו, ותאמר מילדי העברים זה, שוב ניכר שהוא יהודי, שע"י הצרכות הרי הוא מעביר הלכלוך ושוב נראה הכלל אלוקים על פניו, וע"י הצרכות מעורר ששוב מקרבים אותו, וע"י יכול לשוב לה' ככל בעל תשובה על שאר החטאים.

בבחי דמעות להגביה האדם למעלה מכל הרקיעים וכל העולמות, להציאו ישר אל המלך מלכי מלכים הקצ"ה, מקום שהוא למעלה מכל החטאים ומכל הפגמים. ראיתי בספר מאבזר ח' שיחי רעיון נפלא. למה אנו רואים כאשר חותכים בלל באים דמעות, הלא מאמינים בני מאמינים אנו כי כל דבר בעולם

הגשמי הוא צמחון שיכול האדם ללמוד ממנו דרכים בעבודת ה', ולא נחמס הוא שבצלל דוקא באים ליד דמעות. ומבאר הדבר באופן נפלא, כי ברמב"ם פ"ג מיקודי העזרה כתב "כל גלגל וגלגל משמנה הגלגלים שבהם הכוכבים נחלק לגלגלים הרבה זה למעלה מזה כמו גלגל צללים מהן גלגלים סובבים ממערב למזרח ומהן סובבים ממזרח למערב כמו הגלגל התשיעי החוזר ממזרח למערב וכולן אין ביניהם מקום פנוי, ומצינו לשון זה שהרקיעים הם כגלגלי הצללים צוה"ק פרשם בראשית כד: ובעוד מקומות צוה"ק. נמצא כי הצלל הוא משל להעולמות והרקיעים, והקצ"ה נתן צבע העולם כי צבע שמעצרים גלגלי הצללים באים ליד דמעות, כדי לעורר האדם כי כח הדמעות הם להעביר גלגלי הצללים בהעולמות, והיינו שבכח האדם לצוא ע"י דמעות למקום הכי גבוה, ולעזור דרך כל הרקיעים והעולמות.

43

בדמעות מצינו הלשון, שדמעות על אדם כשר הקצ"ה מניחן צדיק גמיו, צדיק גמיו היינו מקום גמיו - מקום גבוה עד מאוד, ודמעות מגיעים עד לשם. כאשר האדם צוכה על עצמו, על 'האדם כשר' שהלך לו, על האדם כשר שנתקלקל ע"י חטאים רח"ל, הרי הקצ"ה מציא הדמעות לצדיק גמיו, מקום זה אשר יכולין לתקן בהם כל הקלקול, עד שנאמר עליו 'מילדי העברים זה'.

יש צ' מני צדיקים, יש צדי' שהוא מתוך * יאוש, צדי' המורה על עצבות, צדי' זו אינו טוב כלל, ואין זה יתרון, הצדי' הוא שייך לאומות העולם, ואין לה מקום אלל יהודי. לצ יהודי מלא תקוה לה', כל הצדי' הוא מתוך געגועים להקצ"ה, מתוך קווי ואמונה, שיש ביכולתו לחזור להקצ"ה. נער צבה עס הו' אומיות עולה בגימט' שמחה, כי הוא באמת בשמחה, רק צוכה על התרחקות מד' ורואה להתקרב, ואין שמחה גדולה מזו שביכולתו להתקרב לד', ולצוא לפניו צדי' שיתקרב שוב.

44

על שבת קודש אחז"ל מתנה טובה יש לי צדיק גמיו ושבת שמה, וכבר הזכרנו כמה פעמים צדס אחמ"ו וזללה"ה, כי אין הפי' שהוליד הקצ"ה את השבת מתוך צדיק גמיו, אלא שבשבת קודש נחמלה האדם ונכנס לתוך הצדיק גמיו של הקצ"ה. ויש הרגשה כי בשבת קודש יכולין להגיע לזה המקום שמגיעים צדס הדמעות, לאותו צדיק גמיו שסם מניחין הדמעות על אדם כשר, כי צדס

45

השבת לתקן מה שדמעות מתקנים, השבת יכולה היא שחרס, השבת מסייע להאדם להתקרב שוב להקצ"ה, בשבת מקבל האדם מאור פנים, כמשאחז"ל (צ"ר פ"א ב') "לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת", כי חוזר להאדם המראה בשבת, ונתקיים הראיני את מראיך, ולכן

בשבת ביכולת האדם יותר לשוב כמו שציארנו ענין הדמעות שנותן לאדם הכח לשוב לה', וצוה מוצן מעלת השבתות ביותר צימי השוצצ"ם.

והעיקר שישמור השבת כראוי, שישמור * הלילי שבתות, שהסעודת שבת יהי מלא שירות ותשבחות, עם דברי תורה וסיפורים, שיתחמק בהם כל המשפחה עם הרגשה של שמחה ועונג, וללמוד אחר הסעודה, ולקום בצוקר השכס ללמוד או להגיד תהלים לפני החפלה, ולא לקרות ס"ו דברי חול בשבת ודברים שאינם לפי כבוד השבת, ולשמור הדיבור שלא יהי מדברים שאינם ראויים לדבר בשבת, או יכולים להושיע ע"י השבת. אחז"ל (ספרי בהעלותך פ"ט) וציוס שמחתכם אלו השבתות, שבת השבת יכולין לשוב ע"י שמחה, נער צבה * צמילואו כנ"ל, וע"י יבא לתמלה יחירה מהקצ"ה שבשמים יאמרו עליו מילדי העברים זה.

כז

עליון

פרשת שמות

לתתך

46

"והנה נער בוכה" (ב.ו.)

"בא גבריאל והכה למשה כדי שיבכה ותתמלא רחמים ותחמול עליו, כיון שראתה אותו בוכה חמלה עליו" (שמות רבה א. כח)

איך תיתכן מציאות שבתיה בת פרעה תעזי להכניס לבית אביה את הדבר ממנו הוא כל כך חושש, הלא היא היתה אמורה להבין שהיא מכניסה את עצמה לסכנה?

היה הגה"צ רבי נתן וזכטפויגל זצ"ל משיח ישיבת לייקווד אומר: מדברי חז"ל רואים שמה שגרם לה להכנס לכלל סכנת מורדת במלכות, הוא כח דמעותיו של הילד שבגינים נקשרה איתו והרגישה כאמו וגידלה אותו כבן. משום כך נגרם משמים שיבכה, שכן בלי דמעות לא היתה מסוגלת לעשות מה שעשתה, זה שאמרו חז"ל עה"פ "במסותרים תבכה נפשי" (ירמיה יג. יז) "מקום יש בעומק הלב שנקרא מסתרים", אלו הדמעות שמגיעות מעומק הלב ובכח דמעות אלו לחולל גדולות ונצורות.

* איתא במדרש ילקוט שמעוני (ויגש קנ"ב) "כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכי, כך אין הקב"ה גואל את בניו אלא בבכי שנאמר "בבכי יבואו ובתחנונים אובילים" רואים כאן שבכי זה האופן של התקרבות ואפילו באחרית הימים לעתיד לבא כשהבורא עולם יפגש עם כלל ישראל "להיות לכם לאלוקים" אחרי תשובה ואחרי הכל יצטרך להיות בבכיה ואם חסר בבכיה חסר בהתקרבות.

* הרי לנו כוחם העצום של דמעות, שפעולתם כה עצומה, שיש דברים שרק כוחם יצאו אל הפועל.